

№ 41 (346)
Лістапад 2010 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

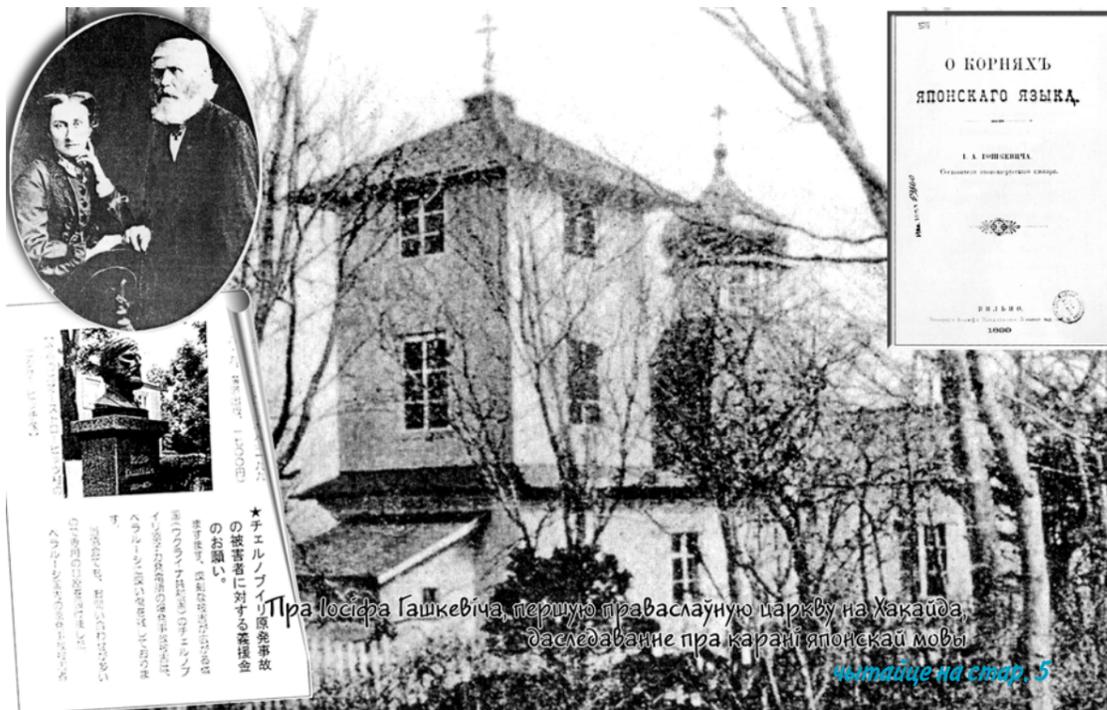
www.bfk.by

У нумары:

Вяртанне: бібліятэка
роду Сапегаў – *стар. 2*

Спадчына ў небяспецы:
Каложа – *стар. 3*

Караткевіч: мастак-графік – *стар. 4*

Пра Іосіфа Гашкевіча, першую праваслаўную царкву на Хакаіда, даследаванне пра карані японскай мовы

чытайце на стар. 5

Новае выданне

Да стагоддзя Чырвонага касцёла

У серыі кніг выдавецка-га праекта Анатоля Тараса «Неизвестная история» выйшла ягоная новая кніга «Костёл в нашей жизни».

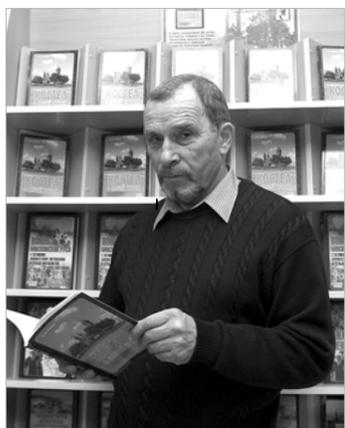
Прэзентацыя навукова-папулярнага выдання адбылася ў кастрычніку ў мінскім «Кніжным салоне». З улікам маленькага накладу кнігі (усяго 200 асобнікаў) і таго, што перавыданне, паводле словаў аўтара, не плануецца, яна ўжо прэтэндуе на статус бібліяграфічнай рэдкасці.

Ідэя яе выдання да юбілею мінскага касцёла Св. Сымона і Св. Алены, які адбудзецца 21 лістапада, была падтрыманая пробашчам храма Уладзіславам Завальнюком (ён жа перадаў аўтару цікавыя дакументы).

Як распавёў А. Тарас, напісанне гэтай кнігі стала сціплай спробай даць чытачу агульныя ўяўленні пра гісторыю хрысціянства на тэрыторыі Беларусі, зрабіўшы ўпор на тым, што аб'ядноўвае розныя канфесіі. Акрамя гісторыі Чырвонага касцёла і звестак пра яго фундатара Эдварда Вайніловіча ў кнізе распавядаецца пра былыя каталіцкія храмы і кляштары Мінска, значэнне каталіцызму для ВКЛ і Рэчы Паспалітай. Чытачы знойдуць у кнізе шмат невядомых для сябе звестак пра выбітных царкоўных дзеячаў мінулага і сучаснасці.

Напрыканцы прэзентацыі А. Тарас запрасіў для ўдзелу ў праекце новых аўтараў, якія могуць асвятліць малавядомыя старонкі гісторыі Беларусі, і прапанаваў тэму пра традыцыі беларускай шляхты.

Дадам, што кнігу А. Тараса «Костёл в нашей жизни» і некаторыя іншыя выданні праекта «Неизвестная история» пакуль можна набыць у «Кніжным салоне» (вул. Калініна, 5), а таксама праз інтэрнэт-краму www.oz.by.

Зміцер ВОЖЫК

На фота аўтара: А. Тарас падчас прэзентацыі

Фестывалю «Берагіня» – увага!

Сёлета 13 лістапада ў рамках правядзення этнаграфічных канцэртаў «Фальклор беларускай глыбінкі», якія ладзяцца Беларускаму дзяржаўным універсітэтам культуры і мастацтваў, адбудзецца прэзентацыя Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня».

Мэта прэзентацыі – папулярызацыя народнага мастацтва беларусаў і інавацыяў у галіне выхавання маладога пакалення сродкамі розных праяваў традыцыйнай народнай культуры. Фестываль скіраваны на дзяцей і моладзь, на іх патрыятычнае выхаванне сродкамі сапраўднай народнай спадчыны Беларусі. Арганізацыю і правядзенне фестывальных мерапрыемстваў падтрымліваюць міністэрствы культуры і адукацыі, Гомельскі аблвыканкам і Акцябрскі райвыканкам, грамадскае аб'яднанне «Беларускі фонд культуры». Апякуецца фестывалем і Нацыянальная камісія па справах ЮНЕСКА.

У падмурку фестывалю ляжыць навуковы падыход, які грунтуецца на прынцыпах комплекснасці, сістэмнасці і паслядоўнасці далучэння моладзі да карэннай культуры свайго краю. Уздзельнікі фальклорнага фестывальнага руху самавыяўляюцца не толькі ў практычнай мастацкай творчасці, але і ў напісанні даследчых працаў, выступленні з імі на канферэнцыях.

Падчас прэзентацыі Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» адбудзецца круглы стол па тэме «Традыцыйная культура і дзеці: праблемы захавання, аднаўлення і трансляцыі», дзе будуць абмяркоўвацца пытанні вывучэння і захавання традыцыйнай народнай культуры беларусаў, а таксама пераймання і трансляцыі нематэрыяльнай і матэрыяльнай культуры Бацькаўшчыны дзецьмі і моладдзю ў школьнай і пазашкольнай практыцы, у рэгіянальных установах мастацтва.

Уздзельнікам мерапрыемства будуць прапанаваныя выставы «Фоталетапіс «Берагіні» ў творчасці Я. Пясецкага, «Краязнаўчай газеты», газеты «Чырвоны Кастрычнік», «Сучасны стан і развіццё народнага мастацтва рэгіёнаў» і «Народнае мастацтва Акцябрскага раёна Гомельскай вобласці». Таксама пройдуць майстар-класы па традыцыйных відах народнага мастацтва Акцябршчыны і дэманстрацыя фестывальных фота- і відэаматэрыялаў, а таксама канцэрт-прэзентацыя аўтэнтычных і дзіцячых фальклорных калектываў «Фальклор беларускай глыбінкі». На прэзентацыю Рэспубліканскага фестывалю фальклорнага мастацтва «Берагіня» запрашаюцца вядомыя навукоўцы, практыкі, спецыялісты сферы культуры, прадстаўнікі міністэрстваў адукацыі і культуры, навуковых устаноў, СМІ, спецыялісты ўстановаў культуры краіны, кіраўнікі мастацкіх дэлегацыяў і фестывальных калектываў.

Урачыстасці пачнуцца 13 лістапада 2010 года ў Мінскім палацы культуры і спорту чыгуначнікаў (вул. Чкалава, 7) а 14-й гадзіне з круглага стала, а 16-й гадзіне адбудуцца прэзентацыі выставаў, канцэрт-прэзентацыя «Фальклор беларускай глыбінкі» пройдзе з 17-й да 19-й гадзіны.

Падпісання на нашу газету
можна з любога месяца

Копіраванне і рэпрадукцыя з дазволу выдавецтва. Індывідуальны - 63320, ведамасны - 633202

Рэтраспекцыя класікі

Да юбілею Уладзіміра Караткевіча

У Мінску ў Музеі гісторыі беларускага кіно да 80-годдзя з дня нараджэння класіка беларускай літаратуры Уладзіміра Караткевіча 30 кастрычніка пачалася юбілейная рэтраспектыва кінастужак «Уладзімір Караткевіч на экране».

У праграму кінапаказу ўключаны асноўныя экранізацыі яго твораў, дакументальныя фільмы па яго сцэнарах і фільмы пра гісторыю іх стварэння. Сярод экранізацыяў – поўнаметражныя гульнявыя кінастужкі «Хрыстос прыямліўся ў Гародні», «Дыкая охота караля Стаха», «Чёрный замок Ольшанский», «Маці урагана», анімацыйныя фільмы «Ладья отчаяния», «Каму чорт дзетак калыша» (паводле твора «Чортаў скарб»), «Паром» (паводле апавядання «Паром на бурнай рацэ»). Гледачы пабачаць таксама шэсць дакументальных і адзін навукова-папулярны фільм.

Рэтраспектыва кінастужак адкрылася дакументальным фільмам «Другая Галгофа Хрыста», знятым Уладзімірам Арловым у майстэрні Уладзіміра Бокуна, і гульнявым фільмам рэжысёра Уладзіміра Бычкова «Хрыстос прыямліўся ў Гародні».

Гісторыя экранізацыі гэтага рамана Караткевіча была вельмі складанай, а лёс фільма – незайздросным. Пасля заканчэння працы над фільмам адказнымі за ідэалогію афіцыйнымі асобамі ён атрымаў шматлікія рэзалюцыі: «...невывразная ідэйная канцэпцыя...», «пракансультавацца ў гісторыка-марксіста» і г.д. Напрыклад, выканаўцы ролі Хрыста Льву Дураву замест «Нагорнай пропаведзі» было загадана чытаць тэкст нейкага камуністычнага маніфеста, ад чаго ён адмовіўся. Тады для гэтага быў запрошаны больш згодлівы чытальнік. У выніку выканання «ўказанняў» фільм быў перамантажаваны аж 12 разоў і сяк-так прыняты на «Беларусьфільме». Каб не было крамольных тлумачэнняў, быў зроблены закадравы тэкст, які У. Караткевічам не прадгледжваўся. Аднак пасля першага ж прагляду ў Маскве на беларускую кінастудыю абрынуўся партыйны гней. З прычыны «нізкага мастацкага ўзроўню» твора загадалі акт прыёмкі фільма ануляваць, дырэктару абвясцілі вымову, на кінастудыю наклалі матэрыяльныя санкцыі. Пасля чарговых «пераробак і дапрацовак» фільм быў зноў накіраваны ў Маскву. Там яго паглядзелі і адправілі «на паліцу», дзе ён праляжаў 22 гады, пабіўшы ўсе рэкорды «турэмнага зняволення». Нарэшце ў 1989 г. фільм выпусцілі на экраны Беларусі, але Караткевіча ўжо не было сярод нас...

Наступны паказ фільмаў адбудзецца 6 лістапада. Рэтраспектыва кінастужак працянецца па 27 лістапада. Пачатак сеансаў а 15-й гадзіне.

Кв. ПАПАРАЦЬ

Ёсць свая прыгажосць

Мікола Жыгоцкі. У гэтых двух словах многа дабрны, цеплыні і эстэтыкі. Ён журналіст, навуковец, літаратуразнаўца, пісьменнік. Яго ведаюць многія вучні, студэнты, настаўнікі, літаратары.

Нарадзіўся Мікола Рыгоравіч 4 лістапада 1931 года ў вёсцы Мерча на Шклоўшчыне. Дзяцінства прайшло ў нястачы 1930-х гадоў, галечы і цяжкасцях, кампенсацыяй якім былі бацькоўская ўвага, цеплыня, а яшчэ цяга да вучобы. Да Вялікай Айчыннай вайны паспеў скончыць два класы пачатковай школы. У час гітлераўскай акупацыі жыў на хутары Лужкі каля вялікага лесу, дзе было многа партызан. Па іх просьбе хадзіў у разведку, збіраў зброю, быў вартавым па пасёлку, удзельнічаў у перастрэлках з гітлераўцамі. У пачатку лютага 1944 года, па даносе здрадніка, фашысты зрабілі налёт на хутар. У выніку цяжкага бою фашысцкія захопнікі спалілі Лужкі. Пачаўся змрочы час, які цягнуўся аж да прыходу Чырвонай Арміі. Гэтай радасці не было межаў, здавалася, што разам з вайною сыдуць нястача, страх і галеча, жыццё пачне дарыць толькі радасць, і можна будзе заняцца вучобаю.

А жыццё, нягледзячы на пасляваенныя цяжкасці, не стаяла на месца, ляцела. Мікола закончыў пачатковую школу, вучыўся ўжо ў Вялікалазіцкай сямігодцы.

Міналі гады, юнак набіраўся моцы, прыйшла пара выбіраць далейшую жыццёвую дарогу, і ён паступіў у Магілёўскі машынабудаўнічы тэхнікум.

Пасля вайскавай службы, дзе супрацоўнічаў у рэдакцыях газет «Гвардзеец» і «Сын Родины», Мікола ўжо не вярнуўся ў тэхнікум, вырашыў, што яго справа быць журналістам, а не інжынерам. Таму ён спачатку скончыў 10-ты клас, а затым аддзяленне журналістыкі філфака Белдзяржуніверсітэта. Паралельна з вучобаю працаваў у рэдакцыях газет «Сталинская молодежь», «Чырвоная змена», «Звезда».

А праз нейкі час, з лёгкай рукі тагачаснага сакратара Саюза пісьменнікаў БССР Міхася Калачынскага, Мікола Жыгоцкі трапіла ў Літаратурны музей Якуба Коласа. Гэта адбылося 14 лістапада 1957 года. На працягу пяцідзесяці трох гадоў займаў пасаду галоўнага захавальніка фондаў музея, загадчыка навукова-асветніцкага і экспазіцыйнага аддзелаў, загадваў гаспадарчай часткай музея.

За час працы ў музеі Мікола Рыгоравіч правёў тысячы экскурсіях і лекцыяў, ладзіў

шматлікія літаратурна-мастацкія мерапрыемствы, прапагандаваў творчасць Якуба Коласа ў працоўных калектывах і навучальных установах Беларусі. Працуючы ў музеі, навукоўца актыўна займаўся экспазіцыйнай дзейнасцю. З'яўляўся сааўтарам першых навуковых канцэпцыяў літаратурных экспазіцыяў філіяла «Мікалаеўшчына» ва ўрочышчы Смольня і асноўнай экспазіцыі музея «Якуб Колас. Жыццё і творчасць. 1882–1956 гг.».

Мікола Жыгоцкі – аўтар некалькіх манаграфічных і навукова-папулярных выданняў пра Якуба Коласа, якія сталі асновай сённяшняга навуковага коласазнаўства, даследаваў і распрацаваў навуковыя тэмы пра ўдзельніка дзвюх войнаў Васіля Ісакавіча Талаша, малавядомыя ташкенцкі і курскі перыяды жыцця народнага паэта. Ён член Саюза журналістаў і Саюза пісьменнікаў Беларусі.

Мікола Рыгоравіч падрыхтаваў і выдаў кнігі «Народны настаўнік Якуб Колас» (1966), «Спежкамі паэта» (1990), «Легендарны дзед» (1993), «Сэрца пакідаю вам» (1994), «У цяжкі час вайны суровай» (1995), «Побач з Коласам» (1996), «Беларусь, ён дастойны змагар твой і сын» (2001). Гэтыя выданні сёння з'яўляюцца надзвычай запатрабаванымі не толькі ў колах даследчыкаў-коласазнаўцаў, але і сярод звычайных аматараў творчасці народнага паэта – школьнікаў, студэнцкай моладзі, настаўнікаў.

Мікола Жыгоцкі і цяпер актыўна і плённа працуе: на працягу 2008–2009 гадоў падрыхтаваў 2 навукова-папулярныя выданні пра свайго земляка, першага Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь А.Р. Лукашэнку: «Александр Лукашенко – первый Президент Республики Беларусь» (2008), «Жыццё для людзей» (2009), у якіх сабраны багаты дакументальны матэрыял пра кіраўніка нашай дзяржавы. Праўдзівая і цікавая інфармацыя гэтых выданняў – адна са старонак шматграннай біяграфіі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.

Побач з навуковай і даследчыцкай дзейнасцю літаратар не забывае і на сваю любімую журналістыку: піша замалёўкі і нарысы пра музей, навелы, апавяданні, водгукі на творы беларускіх пісьменнікаў, прымае актыўны ўдзел у літаратурных конкурсах, працуе ў такім складаным жанры, як фельетон і гумарэска.

Мікола Рыгоравіч узнагароджаны медалём «Ветэран працы», Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь.

Анатоль ВАЛАХАНОВІЧ,
краязнаўца

28 і 29 кастрычніка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі прайшлі VI Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні на тэму «Бібліятэкі ў фарміраванні інавацыйнага асяроддзя для развіцця навукі, адукацыі і бізнесу». Іх арганізатарамі выступілі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь, Некамерцыйнае Партнёрства «Бібліятэчная Асамблея Еўразіі», Грамадскае аб'яднанне «Беларуская бібліятэчная асацыяцыя» і Нацыянальная бібліятэка Беларусі.

У працы ўзялі ўдзел больш як 350 дэлегатаў з Беларусі, Расіі, Украіны, Польшчы, Літвы, Малдовы, Таджыкістана, Злучаных Штатаў Амерыкі. Гэта вядучыя спецыялісты бібліятэк, музеяў, архіваў, выдавецтваў, адукацыйных, навукова-даследчых устаноў і арганізацыяў, прадстаўнікі заканадаўчай сферы і выканаўчых уладаў,

Бібліятэка Сапегаў. Вяртанне

вытворцы праграмага забеспячэння, тэхнічных сродкаў і інфармацыйнай прадукцыі.

Напярэдадні Міжнародных кнігазнаўчых чытанняў, 27 кастрычніка, пры падтрымцы Бюро ЮНЕСКА (г. Масква) прайшло пасяджэнне Міжнароднага савета па праекце «Віртуальная рэканструкцыя бібліятэкі роду Сапегаў». Яго мэта – выпрацоўка адзінага падыходу да вывучэння і аблічбоўкі дакументаў з кніжных і архіўных збораў роду Сапегаў. У яго працы бралі ўдзел эксперты з Беларусі, Расіі, Польшчы і Літвы, якія займаюцца вывучэннем дакументальных калекцыяў роду Сапегаў, а таксама

прадстаўнікі Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Нацыянальнай камісіі Рэспублікі Беларусь па справах ЮНЕСКА.

Дакументальная спадчына роду – гэта каштоўная калекцыя кніг і дакументаў, што з'яўляецца часткай культурнай спадчыны Беларусі. Асноўны масіў дакументаў гэтай калекцыі цяпер раскіданы па бібліятэках, архівах і музеях Расіі, Польшчы і Літвы. Міжнародны савет акурат і задуманы як міжнародны калегіяльны орган, прызначаны для каардынацыі дзейнасці розных устаноў краінаў свету па вывучэнні, бібліяграфічнай рэканструкцыі і аблічбоўцы спадчыны

роду Сапегаў. Сярод накірункаў – абмеркаванне праекта «Віртуальная рэканструкцыя бібліятэкі роду Сапегаў», што рэалізуецца сумеснымі высілкамі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі і Расійскай нацыянальнай бібліятэкі (Санкт-Пецярбург) пры фінансавай падтрымцы Бюро ЮНЕСКА ў Маскве, абмен інфармацыяй аб месцазнаходжанні і ступені даследаванасці кніжных збораў роду, а таксама – развіццё праекта на рэгіянальным і міжнародным узроўні.

Вынікі працы пасяджэння будуць спрыяць умацаванню супрацоўніцтва і больш цеснай каардынацыі дзейнасці ўстановаў культуры, навукі і адукацыі ў галіне выяўлення, апісання, аблічбоўкі і публікацыі спадчыны Сапегаў, якая з'яўляецца набыткам некалькіх дзяржаваў, бесперашкоднаму абмену дадзенымі ў мэтах фармавання адзінай інфармацыйнай прасторы.

Уласная інфарм.

Спадчына ў небяспецы

Помнік рэстаўрацыйнай думкі

Абгрунтаванне прапановы

Барыса-Глебская (Каложская царква) XII ст.

Уласнік (уладальнік) – прыход імя Святых пакутнікаў Барыса і Глеба Гродзенскага благачыння Гродзенскай епархіі Беларускага экзархата Рускай праваслаўнай царквы.

Каложская царква з'яўляецца гісторыка-культурнай каштоўнасцю катэгорыі «0» і ўнесена ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь пад шыфрам 410Г000004. Пабудаваная ў 2-й палове XII ст. з цэглы на высокім правым беразе р. Нёман, побач з Замкавай гарой на тэрыторыі былога Каложскага пасада.

Царква – выдатны помнік старажытнарускага і візантыйскага царкоўнага дойлідства. Адносіцца да крыжова-купальных, 6-стоўпных, 3-нефавых, 3-апсідных базілік. Аб'ём храма завяршаўся адным купалам і меў пазакамарнае пакрыццё. Фасады крапаваны слаёнымі 3-ступенчатымі лапаткамі (сярэдня ўступы скругленыя). Вуглавя лапаткі з заходняга боку скошаныя. Сцены складзеныя з плінфы ў тэхніцы раўнарадавай муроўкі. Выкарыстоўвалі цагляны лякальныя, трапецападобныя, з паўкруглым шырокім бокам, са скошаным вуглом. На тарцах некастрычаных цаглянаў ёсць знакі. Раствор вапнавы з дамешкам цамянкі і вугалю. Падмуркі на глыбіні 1,5 м складзеныя з камянёў сярэдніх памераў без раствору. Фасады ўпрыгожаны ўстаўкамі з паліраваных валуноў і маёлікавых плітак карычневага, зялёнага і жоўтага колераў. Памеры камянёў у сценах памяншаюцца ўгару, што візуальна яе аблягчае. З маёлікавых плітак набраныя крыжы з закругленымі ці трапецападобнымі канцамі. На галоўным фасадзе ўваходны арачны праём.

Аб царкве ўпамінаецца ў Іпацьеўскім летапісе пад 1183 г.: «Того же лета Городен погоре весь и церкви каменная от блистання мол-

ние и шибения грома». Назва царквы, верагодна, звязаная з імёнамі яе заснавальнікаў князёў Барыса і Глеба Усеваладавічаў. Аднаўлялася ў пачатку XVI ст. дойлідам Богушам Багутовічам (Багувіцінавічам) пасля таго, як была разбураная крыжакамі.

Пры царкве існаваў манастыр, якому вялікі князь Аляксандр у 1500 г. ахвяраваў маёнтак Чэшчэўляны з-за павагі да старажытнасці прыстанку. Наступныя ахвяраванні манастыру рабіў кароль Жыгімонт I Стары ў 1508 г. і 1538 г. На гравюры М. Цюнда 1568 г. бачная царква пасля гэтай перабудовы – страчаныя рысы крыжова-купальнага храма, над дахам узведзены высокі шацёр, шчыпец апсіды завершаны невялікім крыжом, да паўднёва-заходняга боку далучаная круглая ў сячэнні ярусная, завершаная купалам, вежа-званіца.

Пасля Брэсцкага сабора 1596 г. пры царкве створаны Каложскі базыльянскі кляштар. Была часткова разбураная ў 1853–1859 гг. у выніку апоўзняў (абваліліся частка заходняй сцяны і скляпенні), у

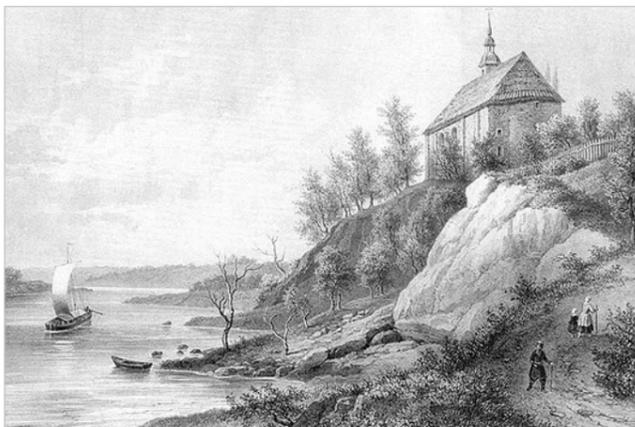
На думку Грамадскага аб'яднання «Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры» Барыса-Глебская (Каложская) царква з'яўляецца не толькі помнікам архітэктуры сусветнага значэння, але і помнікам рэстаўрацыйнай думкі пачатку XX ст.

Кансервацыя царквы, якая адбылася сто гадоў таму, апырэдзіла свой час, была выкананая на высокім прафесійным узроўні пры адсутнасці нарматыўнай і метадалагічнай базы ў сферы рэстаўрацыі і аховы помнікаў. Яе можна лічыць практычным папярэднікам шэрагу міжнародных тэарэтычных дакументаў і яскравым прыкладам для сучасных рэстаўратораў.

У сувязі з гэтым грамадскае аб'яднанне звярнулася ў Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь з прапановай узяць пад ахову дзяржавы не толькі архітэктурныя элементы XII–XIII стст., але і кансервацыйныя драўляныя канструкцыі пачатку XX ст.

1872–1873 гг. рэканструяваная (у апсідзе створаная капліца ў імя святых Барыса і Глеба). Часткова абвалілася ў 1889 г. Упершыню помнік навукова апісаны і замаляваны мастаком В.В. Гразновым у 1860-я гг., адлюстраваны на малюнку Н. Орды 1869 г.

Царква – першы помнік, пытанне пра захаванне якога разглядалася Імператарскай археалагічнай камісіяй у 1896 г.; у 1904 г. пры Сінодзе створаная спецыяльная камісія па яе рэстаўрацыі; у 1914 г. архітэктар камісіі П.П. Пакрышкін падаў у сінодскую камісію праект рэстаўрацыі храма. Работы па кансервацыі праведзеныя ў 1910 г. і 1935 г., кансервацыйна-рамонтныя – у 1970 г. Захаваліся паўночная і частка заходняй сцяны, апсіды са скляпеннямі і 2 міжнефавыя слупы.

Кансервацыя сценаў праведзеная пры дапамозе драўляных канструкцыяў – каркас з 4-кантовага бруса, вертыкальна апаляваных дошкамі з нашчыльнікамі. Канструкцыя даху – кроквенна-рыгельная, пакрыццё – ацынкаваная бляха.

Адпаведна Дзяржаўнаму спісу гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь пад аховай дзяржавы знаходзіцца сама царква з наступнымі элементамі: дэкартыўнае аздабленне царквы, каменны і маёлікавы дэкор на фасадах, фрагмент арнаментальнага дэкору падлогі, фрагменты жывапісу ў інтэр'еры.

Драўляныя канструкцыі, якія паўсталі пры кансервацыі царк-

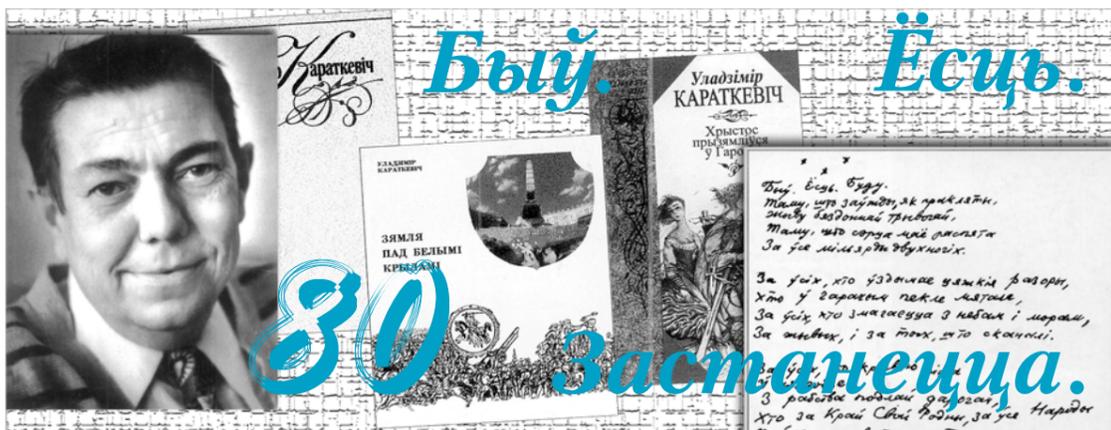
вы, з'яўляюцца выдатным творам рэстаўрацыйнай думкі пачатку XX ст. Здзейснены праект кансервацыі гісторыка-культурнай каштоўнасці ў 1910 г. з'яўляецца праектнай прапановай, якая прадугледжвала ў дачыненні да помніка мерапрыемствы, афіцыйна сфармуляваныя толькі больш чым праз паўстагоддзе ў артыкулах 9, 10, 12, 13 Міжнароднай хартыі захавання і рэстаўрацыі помнікаў і мясцінаў (Венецыя, 1964) і больш позніх міжнародных дакументах, якія з'яўляюцца хрэстаматыйнымі для захавання, кансервацыі і рэстаўрацыі помнікаў гісторыі і культуры, як у Рэспубліцы Беларусь, так і ва ўсім цывілізаваным свеце.

Стварэнне сучасных кансервацыйных і рэстаўрацыйных метады было б немагчымым без правядзення працаў, якія закладалі трывалы падмуркі для пазнейшага абагульнення вопыту ў справе аховы спадчыны, на шэрагу помнікаў архітэктуры ў пачатку XX ст. Таму па праве можна заявіць, што Барыса-Глебская (Каложская) царква з'яўляецца не толькі выдатным помнікам архітэктуры XII ст., які прэтэндуе на пачэснае месца ў Спісе міжнароднай прыроднай і культурнай спадчыны ЮНЕСКА, але і помнікам кансервацыі, рэстаўрацыі і аховы гісторыка-культурнай спадчыны пачатку XX ст.

У сувязі з гэтым Беларускае добраахвотнае таварыства аховы помнікаў гісторыі і культуры прапануе адпаведную пазіцыю Дзяржаўнага спіса гісторыка-культурных каштоўнасцяў Рэспублікі Беларусь. Рэдакцыя прапанаванай фармулёўкі пазіцыі Дзяржаўнага спіса можа быць наступная: «*Барыса-Глебская царква: дэкартыўнае аздабленне царквы, каменны і маёлікавы дэкор на фасадах, фрагмент арнаментальнага дэкору падлогі, фрагменты жывапісу ў інтэр'еры, драўляныя канструкцыі кансервацыі пачатку XX ст.*».

Антон АСТАПОВІЧ,
старшыня ГА «БДТАПГК»

Царква – першы помнік, пытанне пра захаванне якога разглядалася Імператарскай археалагічнай камісіяй у 1896 г.; у 1904 г. пры Сінодзе створаная спецыяльная камісія па яе рэстаўрацыі; у 1914 г. архітэктар камісіі П.П. Пакрышкін падаў у сінодскую камісію праект рэстаўрацыі храма. Работы па кансервацыі праведзеныя ў 1910 г. і 1935 г., кансервацыйна-рамонтныя – у 1970 г. Захаваліся паўночная і частка заходняй сцяны, апсіды са скляпеннямі і 2 міжнефавыя слупы.

Здаецца, пра Уладзіміра Караткевіча як творцу мы ведаем усё. І жыў ён не ў далёкія вякі, а ў наш час, і ў друку выяўлены дастаткова поўна. Адзін грунтоўны Збор твораў у 8 тамах, 9 кнігах, выдадзены «Мастацкай літаратурай» у 1987–1991 гадах, чаго варты! А пасля ж ледзь не кожны год выходзілі творы пісьменніка, у тым ліку раней не друкаваныя, асобнымі выданнямі.

Аднак існуе яшчэ адна грань таленту аўтара «Каласоў пад сярпом тваім», якая, на жаль, пакуль што мала, а то і зусім неведомая яго прыхільнікам, амаль не выяўленая ні ў друкаванай прадукцыі самога пісьменніка, ні ў навуковых даследаваннях пра яго. Яна звязаная не з пісьменніцкай творчасцю, а з выяўленчым мастацтвам, дакладней – з графікай.

Уладзімір Караткевіч ніколі не лічыў сябе мастаком-жывапісцам, ніколі і нідзе (у адрозненне, скажам, ад Васіля Быкава) не вучыўся маляваць, не займаўся спецыяльна маляваннем, тым больш не паказваў свае малюнкi шырокай аўдыторыі. У той жа час на старонках асобных рукапісаў, у некаторых прыватных архівах засталіся дзесяткі яго малюнкаў, зробленых «пад настрой», з нейкай нагоды: замалёўкі, сяброўскія шаржы, накіды... Усе яны вартыя як асобнага выдання, так, несумненна, і ўключэння ў Поўны збор твораў пісьменніка. Пакуль жа, засноўваючыся на ўласных успамінах, хочацца адгарнуць яшчэ адну старонку творчасці геніяльнага (не пабімайс гэтага вызначэння!) Уладзіміра Караткевіча.

Быў гарачы чэрвень 1967 года. Гарачы ў прамым і пераносным сэнсе – я рыхтаваўся да абароны дысертацыі на атрыманне навуковай ступені кандыдата філалагічных навук. А тут яшчэ пабочныя акалічнасці: гэта была першая абарона на толькі што створаным у БДУ спецыялізаваным Вучоным савета па філалогіі. Да гэтага, мой тагачасны напарнік (у будучым доктар філалагічных навук, вядомы дзіцячы пісьменнік) Павел Ткачоў, з якім мы павінны былі абараняцца ў адзін дзень, як кажучы, сышоў з дыстанцыі, не паспеў своечасова выдаць аўтарэферат сваёй кандыдацкай дысертацыі па гісторыі і тэорыі памфлета, і я застаўся сам-насам...

Расказваю пра ўсё гэта, каб вы адчулі мой стан 14 чэрвеня 1967 года, калі я стаяў за высокай трыбунай перад перапоўненай залай на Чырвонаармейскай вуліцы стольнага Мінска (там калісьці размяш-

Уладзімір Караткевіч як мастак-графік

чаўся філфак БДУ, цяпер – гістарычны факультэт універсітэта), даводзячы членам Вучонага савета слухнасць асобных палажэнняў свайго даследавання «Паэтыка Максіма Танка: Культура вобраза. Характар верша». Ад зразумела хвалявання аўдыторыю я бачыў як у тумане. Тым больш апошнія рады прысутных, дзе сядзеў і нешта старанна занатоўваў (як мне здавалася) Уладзімір Караткевіч.

Тут я павінен зрабіць невялікае адступленне, каб растлумачыць, як сярод прысутных аказаўся «сам» Караткевіч. Вядома, тады ён яшчэ не быў тым класікам беларускай літаратуры, якім з'яўляецца для нас сёння. Ды ўсё ж хто з тагачасных студэнтаў і аспірантаў, для якіх Бацькаўшчына-Беларусь была больш чым месца пражывання, а беларуская мова – не толькі паўсядзённым сродкам зносінаў, не марыў сустрэцца і пазнаёміцца з Караткевічам! Ужо выйшлі з друку яго патрыятычныя, асвяжальныя, як глыток марознага паветра, зборнікі вершаў «Матчына душа», «Вячэрнія ветразі», кніга рамантычных апавяданняў і апавесцяў «Блакiт і золата дня», з рук у рукі пераходзілі нумары «Польмя» з гістарычнымі раманами «Нельга забыць» і «Каласы пад сярпом тваім», а таксама «Малодосці» – з захапляльным «Дзікім паляваннем караля Стаха»... У 1966 годзе надарылася шчаслівая магчымасць асабіста пазнаёміцца з пісьменнікам. І паспрыяў гэтаму Адам Мальдзіс, з якім я быў добра знаёмы яшчэ з тых часоў, калі сённяшні паважаны прафесар і пісьменнік быў адказным сакратаром радашковіцкага «Сцягу Ільіча» (тады мой Ракаў уваходзіў у склад колішняга Радашковіцкага раёна), а я, вучань Ракаўскай СШ, даўся туды свае вершаваныя спробы. Зразумела, ведаючы, што Мальдзіс сябра з аўтарам «Каласоў...», я не раз прасіў пазнаёміцца мяне з ім. На пачатку лета 1966-га такая магчымасць з'явілася. Прычым «выйшаў» на мяне сам Караткевіч.

Рэч была ў тым, што адзін з пляменнікаў Караткевіча, які заканчваў школу недзе на

Рагачоўшчыне, захацеў паступаць на наш філфак. І сёння правінцыйныя, найперш вясковыя, школы, на жаль, паводле ўзроўню падрыхтоўкі вучняў не могуць параўняцца з гарадскімі, што ўжо казаць пра той час! І дзядзька захацеў дапамагчы пляменніку арганізаваць для яго кваліфікаваныя кансультацыі спецыяліста. Цяпер гэта называюць рэпетытарствам, тады, здаецца, і слова такое не ўжывалася, ды і з'ява не была распаўсюджанай. «Кансультантам» – вядома, па парадзе Мальдзіса – павінен быў стаць я. І некалькі канца мая 1966 года дзверы пакоя аспіранцкага інтэрната па вуліцы Кастрычніцкай, дзе я тады жыў, шырока расчыніліся, і Мальдзіс, прапускаючы перад сабой высокага, стройнага, у белай вышыванай кашулі Караткевіча, прамовіў з жартам:

– Прымай нязваных гасцей, якія ўсё ж лепш... за татарына... Знаёмся: класік Караткевіч!

Не буду казаць, што я не мог адмовіць Караткевічу ў ягонай просьбе. І хоць я не меў яшчэ выкладчыцкага досведу, ніколі да гэтага не быў рэпетытарам, усё ж згадзіўся правесці (з умовай: толькі «на грамадскіх пачатках»!) некалькі кансультацый па мове і літаратуры з яго пляменнікам. Відаць, дзядзька хлопца быў задаволены, бо ўжо на пачатку жніўня падараваў мне сваю фотакартку (відаць, з часу ўласнага аспіранцтва ў Кіеўскім універсітэце) з надпісам: «Дарагому Славу Рагойшу ад У. Караткевіча, які дужа яго паважае. 5.VIII.66. Менск». А ў канцы таго ж года пры чарговай сустрэчы ўручыў мне свае «Вячэрнія ветразі» з дыдыкцыяй: «Дарагому Славу Рагойшу, міламу чалавеку – з падзякай – за ўсё. Ул. Караткевіч. 9.XII.66». Пляменнік Караткевіча аказаўся здольным, працавітым, хоць і не зусім падрыхтаваным, юнаком, ён паспяхова (мяркую, і не без майёй дапамогі) здаў уступныя экзамены, добра правучыўся пяць гадоў ва ўніверсітэце, урэшце

стаў выдатным настаўнікам роднай мовы і літаратуры, а пасля – і дырэктарам адной з школаў на радзіме...

Але вернемся да абароны дысертацыі. Вучоны савет аднагалосна прагаласаваў за прысуджэнне мне навуковай ступені кандыдата філалагічных навук. Адным з першых павіншаваць мяне падышоў Караткевіч.

– Віншую, шчыра віншую! – сказаў ён, моцна ціснуўшы руку. – А яшчэ павіншую на другой частцы абароны.

«Другая частка» прахо-

нячы кожнае слова, урачыста пачаў чытаць:

– «Дыплём.

Штапаважанаму мэтру, ілюстрысіме Рагойшу, як беларускаму, так і іншым элакевенцым майстру, які вырас сам, без дапамогі тых, што «дапамагалі яму расці», як сцвярджае ён у сціпласці сваёй.

На знак таго, што спасцігнуў ён навуку, што калі ёсць танк, то ён – глабальная ракета.

На знак таго, што кандыдат ён у правадзейныя члены акадэміі, а карэспандэнт-членам яму не быць, бо «ежлі розуму ў каго не хапае, але карысць навуцы можа прынесці – тым лічыцца членамі-карэспандэнтамі».

Табе ж прэзідэнтам акадэміі быці, або рэктарам быці, а іначай – не!!!»

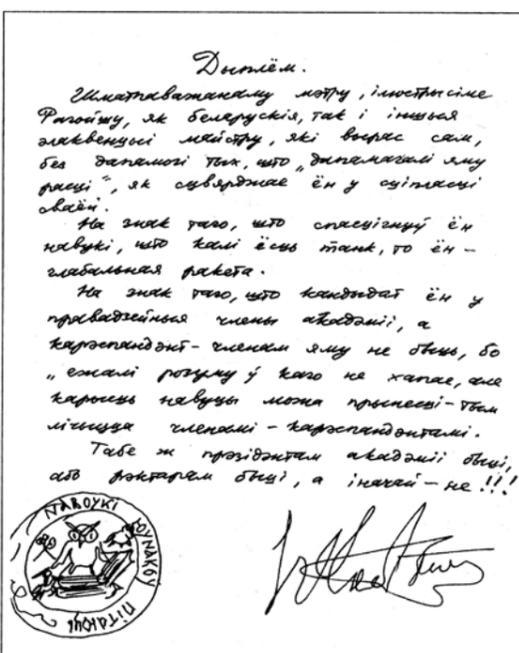
Скончыўшы пад усеагульную воплескі сваё чытанне, Караткевіч адным глытком апаражніў бакал шампанскага, а потым, шырока размахнуўшыся, ляснуў крышталёвым бакалам аб падлогу: «На шчасце». Падышоў да Ларчанкі, папрасіў яго распісацца на «Дыплёме», потым з гэтай жа просьбай – да Пшыркова, Лойкі, некаторых іншых членаў Вучонага савета, затым – пад не менш бурныя воплескі прысутных – уручыў яго мне. Прызнаюся, з большай радасцю і хваляваннем я атрымліваў гэты «Дыплём», чым праз некалькі месяцаў з рук рэктара ўніверсітэта – зацверджаны ўсесаюзным ВАКАМ «Дыплом кандыдата навук»...

Што ж гэта быў за «дыплом»?

Уважліва разгледзеўшы разам з бацькамі дарунак, я сустрэўся з невядомым мне Караткевічам. Мне здавалася, што за ўвесь час, што ведаў яго як пісьменніка і як чалавека, асабліва за апошні год, калі мы сапраўды здружыліся, сталі «на ты», невядомасці ніякай у дачыненні да Караткевіча ў мяне не стала. Не раз пераконваўся ў ягонай феноменальнай памяці: ён ведаў на памяць ледзь не ўсяго «Яўгенія Анегіна» Пушкіна і «Новую зямлю» Якуба Коласа, па памяці чытаў цэлыя старонкі з «Войны і мира» Льва Талстога, асобныя рускія і беларускія гістарычныя дакументы ў іх арыгінальным гучанні (што, дарэчы, выявілася і ў «Дыплёме»).

Захапляўся яго густым прыгожым барытонам, упэўніўся ў яго абсалютным музыкальным слыху, веданні сусветнага меласу. Прывык да яго зычнага, ні з чым не параўнанага смеху, да ягоных жартаў, да таго, што ён у любым калектыве мог, кажучы словамі Піліпа Пестрака, «даць нечаканасць»... І ўсё ж... Перада мной адкрыўся Караткевіч яшчэ з аднаго, невядомага не толькі мне, але і большасці тых, хто яго добра ведаў, боку. Апрача ўсяго іншага, ён выявіўся яшчэ і не аб'якім мастаком. Несумненна, шчодрая прырода надзяліла яго творчымі здольнасцямі ледзь не ва ўсіх (а, мажліва, і ва ўсіх) відах мастацтва, а не толькі ў галіне літаратуры...

Вячаслаў РАГОЙША,
прафесар
(Заканчэнне будзе)

маладзейшы больш чым на дзесяць гадоў. – Усе мы, твае сябры, ад усяго сэрца, – пры гэтым прамоўца тэатральным жэстам прыціснуў руку да свайго сэрца, – віншум цябе з выдатнай абаронай кандыдацкай дысертацыі! Сапраўды, сёння ты нават няверцам даказаў, што наш Танк – гэта глабальная ракета. Сама абарона была такая выдатная, што ўжо сёння, не чакаючы зацвярджэння яе вынікаў Масквой (у часы СССР усе дысертацыі праходзілі афіцыйнае зацвярджэнне ў Маскве ўсесаюзнай Вышэйшай атэстацыйнай камісіяй. – В.Р.), яшчэ да таго, як табе смачна ВАКнецца, мы вырашылі ўручыць табе свой дыплом. Паслухай...

І сваім зычным, выдатна пастаўленым голасам, чака-

Імя беларускага святога Іаана Кармянскага (у свецкім жыцці Іван Гашкевіч) вядомае многім чытачам. Цяпер жа гаворка пойдзе пра яго стрыечнага брата, багаслова Іосіфа Гашкевіча.

Нарадзіўся Іосіф (Восіп) Гашкевіч у 1815 г. у сям'і святара, у адным з прыходаў Мінскай губерні.

Першапачатковую адукацыю атрымаў у прыходскай школе, дзе настаўнікам быў яго бацька. Потым была вучоба ў Мінскай духоўнай семінарыі і ў Санкт-Пецярбургскай духоўнай акадэміі.

Па заканчэнні акадэміі І. Гашкевіч паступіў у Расійскую духоўную місію, якая адпраўлялася ў Кітай, дзе адслужыў дзесяць гадоў. Дзякуючы сваім лінгвістычным здольнасцям ён там вывучаў кітайскую, японскую, маньчжурскую, карэйскую, мангольскую і іншыя мовы. Апрача сваіх асноўных справаў (пастырскай службы) ён займаўся астранамічнымі і метэаралагічнымі назіраннямі, справаздачы перасылаў

у Пулкаўскую абсерваторыю.

Пасля вяртання з Кітая ён публікуе шмат артыкулаў.

Як рэдкага па тым часе знаўцу ўсходніх моваў яго запрашаюць на службу ў Міністэрства замежных справаў чыноўнікам па асобых даручэннях у Азіяцкі дэпартамент.

Праз два гады яго пасылаюць перакладчыкам і дарадчыкам у экспедыцыю да берагоў Японіі на фрэгат «Палада», дзе ён выконваў яшчэ і абавязкі святара. Галоўнай мэтай экспедыцыі ў Японію было адкрыццё японскіх партоў, заключэнне дамоваў аб дружбе і гандлі, а таксама вырашэнне пытання межаў Расіі і Японіі. Варта адзначыць, што апошнія тры стагоддзі Японія ўсяляк абмяжоўвала сябе ад знешніх кантак-

таў, баючыся каланізацыі.

У жніўні 1852 г. караблі экспедыцыі кінулі якар на рэйдзе Нагасакі. Тры доўгія гады ішлі перамовы. Не раз рускія караблі адчальвалі ад берагоў Японіі і зноў вярталіся. І толькі 25 студзеня 1855 г. была падпісаная першая руска-японская дамова, і гэтым пакладзены пачатак афіцыйных міждзяржаўных адносін дзвюх краінаў...

Калі экспедыцыя вярталася ў Расію, ішла ўжо Крымская вайна. Карабель, на якім плыў Гашкевіч, натрапіў у Ахоцкім моры на англійскі ваенны патруль, і рускія маракі былі ўзятыя ў палон.

Іосіф Гашкевіч разам з іншымі маракамі быў перапраўлены ў Ганконг – тагачаснае ўладанне Англіі. Цікава тое, што англічане

дазволілі Гашкевічу, як вучонаму, зрабіць справаздачу пра Кітай і культурную працу Расійскай духоўнай місіі ў Пекіне. Толькі праз два гады ўдзельнікі экспедыцыі вярнуліся ў Расію.

У Пецярбургу Гашкевіч падрыхтаваў выданне японска-рускага слоўніка, які быў надрукаваны ў 1857 г. і адзначаны медалём Пецярбургскай АН і Дзямідаўскай прэміяй. Да сярэдзіны XIX ст. слоў-

дзяцей. Вучылі японцаў марской справе і медыцыне, пабудавалі першы ў Японіі вятрак і шмат чаго іншага.

Праз сем гадоў першы расійскі консул у Японіі І. Гашкевіч вярнуўся ў Пецярбург. Па стане здароўя ён просіць аб адстаўцы і купляе невялікі маёнтак каля Вільні (цяпер Астравецкі раён Гродзенскай вобласці) з прыгожай назваю Мালі. Тут ён праводзіць апошнія гады свайго жыцця.

Памёр Іосіф Гашкевіч 3 мая 1875 г. Пахаваны там жа, у Малі, на мясцовых праваслаўных могілках.

Нашчадкі не забываюць свайго славутага земляка: магіла яго дагледжаная, на ёй усталяваны надмагільны камень – помнік. У Астраўцы кожныя два гады праходзяць навуковыя чытанні, на якія запрашаюцца госці з Японіі. У Мінску ў 1968 г. выйшла дакументальная аповесць В. Гузанава «Одиссей с Белой Руси» пра жыццё І. Гашкевіча (у 1993 г. выдавецтвам «Полымя» ў серыі «Нашы славетныя землякі» яна надрукаваная публікацыя ў перакладзе Янкі Саламевіча). Яго імем названая вуліца ў Мінску.

Памятаюць І. Гашкевіча і ў Японіі: у яго гонар названы заліў у Японскім моры, а ў горадзе Хакадатэ каля праваслаўнага храма Хрыста Збавіцеля ў 1989 г. усталяваны бюст-помнік першаму расійскаму консулу.

А вось маёнтак у Малі не захаваўся, відаць, знік у пажары Першай сусветнай вайны.

Ніна МАРЧУК

З бібліятэкі «КТ»

Напісаная гісторыя горада

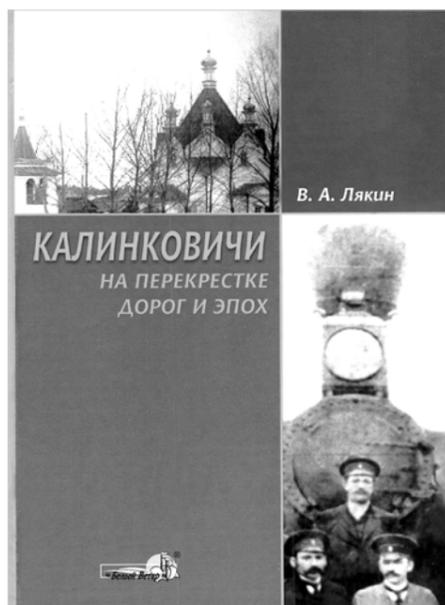
Сёлета ў кастрычніку горад Калінкавічы Гомельскай вобласці святкуе сваё 450-годдзе. Значны тэрмін, але што цяпер вядома пра мінулае гэтага паселішча? Як ні дзіўна, дагэтуль амаль не існавала ніякай адмысловай гістарычнай літаратуры. Гэтую несправядлівасць выправіў краязнаўца Уладзімір Лякін, які выдаў да юбілею горада адрознае дзве кнігі – «Калінкавічы на перакрестке дорог и эпох» і «Мы с берегов Каленковки», зрабіўшы тым самым падарунак свайму роднаму кутку.

«Мы больш ведаем пра старажытных этрускаў, рымлянаў і грэкаў і трымаем у занябданні кут сваёй зародкасці», – піша ў прадмове да гістарычнага нарыса «Калінкавічы на перакрестке дорог и эпох» ураджэнец горада пісьменнік, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі Віктар Казько. Сапраўды, гэта парадаксальна, бо лагічна было б ведаць гісторыю мясціны, якая цябе ўзгадала. Але ў жыхароў Калінкавічаў нават не было магчымасці больш-менш вывучыць мінуўшчыну родных мясцінаў: банальна бракавала крыніцаў. Гэтую несправядлівасць і выправіў У. Лякін, занатаваўшы гісторыю горада ад яго першай згадкі да часоў Першай сусветнай вайны.

У нарыс увайшлі расповеды пра славетных асобаў, якія жылі ў мястэчку, наведвалі яго, пра значныя падзеі, што закранулі Калінкавічы, – нацыянальна-вызваленчае паўстанне Багдана Хмяльніцкага, вайна з Напалеонам і інш. Ёсць у кнізе і замалёўкі з жыцця сялянаў, яўрэйскай абшчыны, шляхты, шмат цікавай і малавядомай статыстычнай інфармацыі, архіўныя фотаздымкі. Выклікае цікавасць копія телеграмы пра адкрыццё руху праз станцыю «Мазыр-Калінкавічы». Аўтар прысвячае гэтай тэме цэлы раздзел, бо чыгунка адыграла вырашальную ролю ў развіцці мястэчка, дала яму моцны імпульс.

«У кожнага горада ёсць свая гісторыя, і нашая, напэўна, не менш цікавая. Але яна яшчэ не напісаная і, мабыць, гэта зробіш менавіта ты, Валодзя, калі вырасцеш». Гэтыя словы сваёй настаўніцы прыгадвае аўтар у першым раздзеле. Ён задаў тады пытанне пра назву свайго горада. Адказ запамніў назаўжды. Гэты школьны ўспамін, магчыма, і падштурхнуў яго да напісання кнігі. «Каб расказаць цяперашнім калінкавіцкім школьнікам пра забытыя старонкі нашага горада», – зазначае аўтар.

Другая кніга, «Мы с берегов Каленковки», уяўляе сабой зборнік гістарычна-біяграфічных нарысаў. Першае, што звяртае на сябе ўвагу – гэта стракаты спіс дзейных асобаў: ад гандляра да

землеўласніка, ад лётчыка да алімпійскага чэмпіёна. Тут ёсць вядомыя на ўсю краіну людзі, але ж з большасцю імёнаў знаёмае хіба толькі вузкае кола даследчыкаў. Нягледзячы на гэта, усе жыццёпісы ўраджаюць наўнасцю біяграфічных дробязяў, відавочна, што Уладзіміру Аляксандравічу давалося досыць шмат папрацаваць з архівамі. А з некім з сваіх герояў аўтар знаёмы асабіста. Так, у нарысе пра пісьменніка Віктара Казько багата маляўнічых успамінаў з маленства, што дае магчымасць чытачу як найлепш спасцігнуць той час і асобу знакамітага пісьменніка. Яшчэ адна

адметнасць нарысаў Уладзіміра Лякіна – наяўнасць мастацкіх замалёвак, якія гарманічна дапаўняюць біяграфіі і дазваляюць больш удала раскрыць характары персанажаў.

Акрамя гістарычнай, кніга выконвае яшчэ адну не менш важную ролю. Яна выказвае ўдзячнасць тым, хто заслугуе, але не пачуў яе раней. Дзякуе доктару Міхаілу Барташэвічу, заснавальніку першай бальніцы ў горадзе, які быў арыштаваны бальшавікамі. І дагэтуль ніводная з калінкавіцкіх медыцынскіх устаноў ці вуліца не названыя імем гэтага чалавека – на яго проста забыліся. Дзякуе ліквідатару Фёдару Куцко, сціпламу хлопцу Валерыю Зуеву, які знайшоў клад, добраахвотна здаў яго ўладам і не патрабаваў наўзамен ніякай узнагароды.

Так і Уладзіміру Лякіну, пэўна, не трэба ніякіх узнагародаў. Для яго натуральна, што нарэшце падсумаваў гісторыю 450-гадовага горада. Напачатку кнігі ён узгадвае нежывы ручай «канал Н-1» – калісьці шырокая паўнаводная рэчка Каліноўка. Яе знішчылі бязглуздай міліярацыяй і бяздумным спажывецкім стаўленнем. «Ці не тое ж самае адбылося і з нашай гісторыяй?» – пытаецца аўтар. Ён не можа мірыцца з гэтым і адраджае на старонках сваіх нарысаў мінулае Калінкавічаў. Здаецца, калі б мог, ён зноў удыхнуў бы жыццё ў занябдалы ручай! На жаль, не ўсё пад сілу аднаму чалавеку...

Ігар МЫСЛІВЕЦ, студэнт Інстытута журналістыкі БДУ

У тэатры «Зніч»

Беларускі паэтычны тэатр аднаго актёра «Зніч» 8 лістапада ўдзень запрашае маленькіх глядачоў на лялечны мо-наспектакль «Граф Глінскі-Папялінскі», створаны паводле казкі Артура Вольскага. Хлопца Марціна і ката Максіма (а разам з імі і глядачоў) чакаюць захапляльныя прыгоды, у выніку якіх Марцін ператварыўся ў графа Глінскага-Папялінскага. А пра тое, ці стаў ён ад гэтага больш значным і шчаслівым, даведаем, паглядзеўшы спектакль.

Увечары таго ж дня адбудзецца паэтычны мо-наспектакль «Красёныцы жыцця». Артыст Алесь Кашпераў прапануе перагарнуць неўміручыя старонкі паэмы класіка літаратуры Якуба Коласа «Новая зямля».

15 лістапада ўдзень глядачам прапануецца мо-наспектакль «Нобіль – барвяны ўладар». У ім заслужаны артыст Рэспублікі Беларусь Уладзімір Шалестаў прадставіць сваю версію апавесці Уладзіміра Караткевіча «Свая легенда». Пастаноўка адбудзецца а 16 гадзіне ў Малой зале імя Р. Шырмы Белдзяржфілармоніі.

А ўвечары запланаваны паэтычны мо-наспектакль «Прыпадаю да нябёс...», у аснову якога пакладзены вершы Яўгеніі Янішчыц. У кожным творы паэтэсы закладзена душа, не пазначаная ні ў канкрэтным часе, ні ў дакладным месцы, шчыра адкрытая чалавеку. Выканаўца – заслужаная артыстка Рэспублікі Беларусь Ларыса Горцава, музычнае суправаджэнне Таццяны Карабковай (скрыпка), Сяргея Сарокіна (гармонік), Дар'і Мяцеж (цымбалы).

17 лістапада Леанід Сідарэвіч удзень запрасіць маленькіх глядачоў на лялечны мо-наспектакль Лявона Мікіты «Пра ката Сафрона і пеўніка Андрона». Што застаецца рабіць кату Сафрону, калі злая мачаха выгнала з роднай хаты? Адзінае выйсце – шукаць лепшай долі. У пошуках шчасця ён пройдзе праз выпрабаванні і пакуты лёсу, пабудуе не толькі хату, але сяброўства і любоў.

Дзіцячыя дзённыя пастаноўкі пачынаюцца а 15 гадзіне, вечаровыя – а 19-й (калі дадаткава не ўказаны іншы час). Спектаклі адбываюцца ў тэатральнай зале культурнага цэнтру касцёла Св. Сымона і Св. Алёны ў Мінску. Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне ў Мінску (017) 331-75-53.

Лісты чытачоў

З удзячнасцю прымае нашчадак

На адным старым доме ў Міры ёсць такі надпіс:

«Hanc mihi condo domum
Tibi successor bone domum,
Si bona suma bonam,
Si mala conde novam».

Што ў перакладзе азначае:

«Для сябе будую дом,
табе, нашчадак, удобры дар.
Калі падабае – прымі з удзячнасцю.
калі дрэнны – збудуй новы».

Сапраўды, талент і ўмельства маіх продкаў захапляюць: яны збудавалі і зручнае жытло, і моцныя крэпасці, і велічныя палацы. Я рады, што нарадзіўся і жыў у цудоўнай краіне – Беларусі, якая мае слаўную гісторыю. Мой родны горад – старажытнае Гродна. Тут жыве і мой дзядуля Мікалай Аляксандравіч Мельнікаў. Ён – аўтар кнігі «Адчай, Боль і Горыч...». Цяпер ён працуе над яшчэ адной. А нядаўна яго прынялі ў Саюз пісьменнікаў Беларусі. Я часта сустракаюся з дзядулем, мы гутарым на розныя тэмы... Ён добры чалавек, і я люблю яго і ганаруся ім. Не без яго ўплыву я пачаў больш цікавіцца гісторыяй Гродна, мінуўшчынай сваёй зямлі. А глядзячы на старыя замкі, я ўяўляю продкаў – як яны нясуць варту, як адбіваюць напад ворагаў. Мае продкі абаранялі краіну ад татараў, маскавітаў, крыжакоў... А нядаўна я быў у гродзенскім Новым замку. Гэта прыгожы будынак, вакол якога разбіты цудоўны парк. Яшчэ ў нашым горадзе ёсць Стары замак – ён выглядае як крэпасць. Абодва яны стаяць на беразе Нёмана, паміж імі – прыгожы старажытны мост.

Паважаная рэдакцыя! Дасылаю вам артыкул майго ўнучка, 11-класніка адной з гродзенскіх школ. Вядома, гэта вучнёўская праца, тэму можна прадаўжаць і пашыраць. Але ж гэта першая ягоная спроба. Тэма ж любові да Радзімы, лічу, важная ў развіцці асобы. Нездарма я выпісаў яму «Краязнаўчую газету».

Крыху пра сябе. Я інвалід Вялікай Айчыннай вайны, старшыня грамадскай арганізацыі ветэранаў гэтай вайны, сябры якой стварылі музей Васіля Быкава, якім я кірую з 2003 года. Цяпер змагаемся за яго існаванне. Але гэтае варт асобнага артыкула.

**Мікалай МЕЛЬНИКАЎ,
старшыня рады Гродзенскага
грамадскага аб'яднання ветэранаў вайны, працы і ўзброеных сіл**

Пра іншыя замкі нашай краіны я толькі чытаў. Напрыклад – пра Мірскі. У адным з вопісаў адзначаны «рабро і галёнка волата, падвешаныя на ланцугах да сцяны ўязной брамы». Народная фантазія ператварыла рэальна існуючыя косткі невядомай істоты ў легендарных волатаў – будаўнікоў умацавання. Навукоўцы ўсю заслугу па яго ўзвядзенні аддаюць невядомаму мясцоваму майстру з простага людзі, які дзякуючы свайму дасціпнаму таленту здолыны быў пасля цяжарскай практыкі на сялянскіх пабудовах з лёгкасцю перайсці да пабудовы вялізнага мураванага замка.

**Аляксандр МЕЛЬНИКАЎ,
школьнік, г. Гродна**

Пра добрых людзей прамовім слоўка...

Віктару Васільевічу Мялешыну – заслужанаму авіятару нашай краіны – споўнілася 75 гадоў. Яго працоўнае жыццё прайшло за штурвалам самалётаў амаль усіх марак, якія ў пасляваенныя гады выпускаліся ў СССР. Карту былой вялікай краіны можна было б усю перакрываваць трасамі маршрутаў яго самалёта, ды так шчыльна, што ўбачыць самую карту было б ужо немагчыма.

Віктар Васільевіч – сібірак, аднак яго другою радзімай стала нашая Бела-

русь. Нашая – які яго! Чалавек, улюбёны ў прыроду краю, яго гістарычнае слаўнае мінулае, ён і сёння «за штурвалам». Занепакоены тым, што ў Беларусі няма музея авіяцыі, Віктар Васільевіч сабраў «экіпаж» аднадумцаў і пры дапамозе БелАвія адкрыў такі музей. На лётчы, дзе ён добра шчыруе на зямлі з любімаю жонкай Ларысай Пятроўнай, заўсёды адчыненыя дзверы дома для гасцей, заўсёды там шмат дзяцей з усяго садовага таварыства «Пілот», кожнаму з якіх Віктар Васільевіч знаходзіць занятак для душы.

А калі Віктар Васільевіч пачынае ўспамінаць гісторыі са сваёй авіятарскай біяграфіі, ловіць сябе на думцы, што вядомы прыгодніцкі фільм «Экіпаж» становіцца ўжо і не такім прыгодніцкім. Яго апаведы – гэта жывыя людзі, гістарычныя асобы, жыццё і дзейнасць якіх звязаныя з пастаяннай рызыкаю, штодзённым падзвігам, які па-мялешынску называўся так проста – праца.

Як таленавітая ва ўсім натура В.В. Мялешын яшчэ і вершаскладальнік. І твор, які ён даслаў, гэта не проста спроба пярэ. Гэта чарговы «выкід» творчай энергіі Віктара Васільевіча. І дай божа яму здароўя на доўгія гады, каб яго нястомная энергія працягвала бунтаваць!

Уладзімір ГІЛЕП

Край Нарочанский

В край Нарочанский я приезжал.
С лет молодых я его полюбил.
Запахом хвои меня он встречал.
Тропкой лесной до воды

приводил:

к озеру Белому, озеру Нарочь,
в лес с ожерельем красивых

озёр,

где моё сердце навеки осталось,
где я любил и люблю до сих пор.

Чёрное море порой согревало
и поднимал на волну океан.

Только далёкая Родина звала:

«Ты возвращайся ко мне капитан,
к озеру Белому, озеру Нарочь,
в лес с ожерельем красивых

озёр,

где твоё сердце навеки осталось,
где ты любил и влюблён

до сих пор».

Я возвращусь в санаторий

желанный.

Там на концерте часок посижу.
Выйду на берег от воздуха пьяный
и на любовь лебедей погляжу:

к озеру Белому, озеру Нарочь,
в лес с ожерельем красивых озёр,
где моё сердце навеки осталось,
где я любил и люблю до сих пор!
Край Нарочанский,

край партизанский,

в годы войны выручал ты людей.
Хлебом и солью сегодня

встречаешь

ты на курортах желанных гостей –
с озером Белым, озером Нарочь
с лесом сосновым у глади озёр,
где моё сердце навеки осталось,
где я любил и люблю до сих пор.

Верасень 2010 г.

Традыцыі і сучаснасць

Песенны гімн Белавежскай пушчы

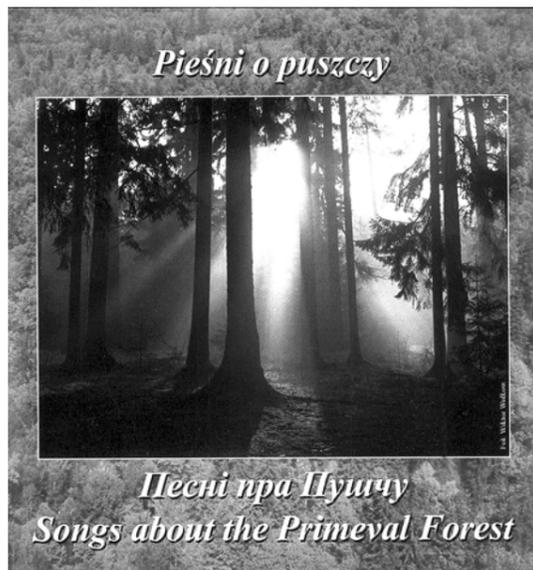
«Pieśni o Puszczy/Песні пра Пушчу», Hajnówka, 2009, «GM Records»

У нашай сумеснай кнізе «222 альбомы беларускага року» журналіст Анатоль Мяльгуй выказаў слушную заўвагу наконт недастатковага абмену культурнымі дасягненнямі паміж беларусамі метраполіі і замежжа, а вось нядаўна ў сталічнай мастацкай галерэі «У» адбылася насамрэч значная імпрэза ў гэтым кантэксце – юбілейная (да 10-годдзя) прэзентацыя створанага ў Беластоку сайта «Беларуская інтэрнэт-бібліятэка» (www.kamunikat.org). Акрамя жывых выступленняў вядомых асобаў беларускай культуры з абодвух бакоў сучаснай мяжы (бард Алесь Камоцкі, пісьменнік Уладзімір Арлоў, журналіст Яраслаў Іванюк ды іншыя) увагу прысутных прывабіла і выстаўка-продаж навінак беларускіх кніжак і дыскаў з суседняй Польшчы. І вось у нашай музычнай рубрыцы першы ўзор гэтага культурнага абмену – супольны праект акадэмічных харавых спеваў «Pieśni o Puszczy/Песні пра Пушчу».

Дэвіз гэтага праекта «Яднае нас пушча і песня». Такім чынам, супольны праект – гэта не зборны альбом, як паказвае практыка «Святога вечара», «Народнага альбома» ці «Партызанскай школы». Гэта павінна быць нешта маштабнае і канцэптуальнае. І акурат аб тым паклапаціўся Гайнаўскі фонд «Orthodox Church Music», запрасіўшы ў праект найбольш уплывовыя акадэмічныя калектывы Белавежскага рэгіёну: хор Акадэміі медычнай у Беластоку пад кіраўніцтвам прафесара Бажэны Савіцкай і хор «Гродзенская капэла» пад кіраўніцтвам дырыжора Ларысы Іконнікавай. І хоць нікога не здзівіць выбар артыстаў апяваннага сапраўднай еўрапейскай святыні – Белавежскай пушчы, але факт застаецца фактам: яна здольная натхняць паэтаў і кампазітараў Польшчы, Расіі, ЗША (у тым ліку і беларускіх), але з Беларусі – толькі выканаўцаў. У гонар агульнаеўрапейскага прыроднага храма выказаліся такія славутасці, як нобелеўскі лаўрэат польскай паэт Чэслаў Мілаш, папулярная расійская кампазітарка Аляксандра Пахмутава, польскія беларусы літаратары Алесь Барскі і Віктар Швед.

Ад беларусаў метраполіі можна было б згадаць вялікіх «Песняроў», якія нібыта першымі аддалі належны гонар сапраўдным «лёгкім Еўропы», але выказаць гэта на роднай мове не змаглі. Памятаем, што толькі ў 1985 годзе Наталля Арсеннева ў ЗША пераклала песню Пахмутавай і Дабранравава «Белавежская пушча» для Данчыка. Аднак у гэтым праекце хор «Гродзенская капэла» выконвае названы твор у перакладзе Віктара Шведа. Дарэчы, ён жа пераклаў яго і на польскую мову для хору Бажэны Савіцкай. Гэтым велічым гімнам у розных версіях перакладаў пачынаецца і завяршаецца альбом «Pieśni o Puszczy/Песні пра Пушчу».

Як і ва ўсялякім музычным прадукце сучаснага насычанага рынку, не абыйшлося тут і без таямнічых адкрыццяў. Дык якія ж таямніцы ў строгім жанры акадэмічных хароў? Аказваецца, яшчэ ў суровым 1937 годзе, калі цывілізаваная Еўропа пакуле не да канца верыла ў праявы сталінскага тэрору на другім канцы пушчы, класік польскай музыкі Фелікс Нававейскі напісаў сюіту «TeKa Białowieska» на вершы М. Паў-

лікоўскай-Яснажэўскай («Дуб, паражаны Пярунам»), К. Яжэўскай («Танец на ўрочышчы») і – увага! – аднаго з заснавальнікаў нацыянальнага парку Белавежа Ежы Карпінскага («Рысь у бары»).

А ці ж нашыя дырэктары нацыянальных паркаў змогуць напісаць сапраўдны гімн бору? Праўда, на дадзеным дыску трыптых гэты гучыць не толькі па-польску, але і на беларускай мове. Дапамог жа зноў паэт з Польшчы Віктар Швед.

Дарэчы, ён жа стаў і аўтарам фінальнай дзвюхмоўнай коды супольнага праекта «Калі ласка – Bardzo prosze», выкананай на дзвюх мовах (польскай і беларускай) абодвума харамі праекта. Музыку тут напісаў сучасны геній польскага сімфанізму Рамульд Твардоўскі. У яго таксама трыптых «Рэха Белавежы». Па-за названым творам згадаем яшчэ «Зялёны храм Белавежа» на вершы добра знамага ў нас Алеся Барскага (якога, дарэчы, мы вшнуем з 80-годдзем) ды «W mojej ojczyźnie» паводле знакамітага Чэслава Мілаша. Лішне казаць, што і гэтыя творы гучаць ад беларускага хору па-беларуску, а ад польскага – па-польску.

Такім чынам, атрымалася змястоўная і разнастайная гадзінная праграма, дапоўненая шыкоўным 8-старонкавым каляровым буклетам, для аматараў харавых спеваў. А такі жанр вельмі запатрабаваны, як паказвае практыка, у музычных кіёсках беларускіх фестываляў, бо музычных супермаркеты чамусьці шуфлююць зусім іншы «духоўны фарш» пра тундру і тайгу, калі душа просіць пушчы.

Дарэчы, а ці ведаеце вы глыбінны сэнс таямнічага слова «пушча»? І паколькі на гэтым дыску назвы пададзеныя па-польску, па-беларуску і... па-англійску, дык звернем увагу і на апошні надпіс – «Songs about the primeval forest». Дык вось дзе сэнс: primeval forest, першасны лес, першабытны. І гэта ёсць толькі ў нас, дык калі ж таксама навучымся ставіцца да такога скарбу як да святыні? Мо тады і самі здолеем стварыць падобны дыск, як можа не толькі Варшава, не толькі Беласток, але і нібыта правінцыйная Гайнаўка. А дзе ж Мінск, сталіца еўрапейскай краіны?

Вітаўт МАРТЫНЕНКА,
музычны крытык

Ігар Пракаповіч

Назвы нашых вёсак

(Працяг. Пачатак у №№ 30–35, 39–40)

Казароўшчына – вёска за 29 км на ўсход ад Паставаў, за 6 км на паўночны ўсход ад Варапаева каля ракі Чэртка. У пачатку XX стагоддзя у Пастаўскай воласці. Назва паходзіць ад прозвішча **Казаровец** (Казаровец), якое ўтварылася, верагодна, ад формы старажытнаславянскага імя Казимир, каталіцкае польскае Kazimierz.

Млын пачатку XX ст.

Першапачаткова яна адносілася да мясцовасці, на што паказвае фармант «-шчына». У Пастаўскім раёне шырока распаўсюджаныя прозвішчы Казаровец, Казура, Казаровіч.

Казімерцы – вёска за 26 км на паўночны ўсход ад Паставаў, за 14 км на паўнач ад Варапаева каля ракі Паловіца. Вядомая з 1873 года ў Пастаўскай воласці як уладанне Тызенгаўза. Назва паходзіць ад старажытнаславянскага імя Казимир, каталіцкае польскае Kazimierz. На аснове польскай формы ўтварыліся формы рэгіянальныя: Казімеж, Казімер, Казымер. У Пастаўскім раёне сустракаецца прозвішча Казімірскі.

Казічы – вёска за 5 км на захад ад Паставаў на правым беразе ракі Лучайка. У 1873 годзе была ў Пастаўскай воласці Дзісенскага павета, належала Тызенгаўзу. Назва паходзіць ад прозвішча Козіч, якое ўтворана ад імя або мянушкі **Казя** (Казёл). У старажытнасці гэта імя было пачэсным, бо каза – татэмная жывёла, сімвал урадлівасці. У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы Козіч, Козел, Казелька, Казельскі, Казенка.

Казлоўшчына – вёска за 34 км на ўсход ад Паставаў, за 11 км на паўночны ўсход ад Варапаева на паўночным беразе возера Ласіца. Да пачатку XX стагоддзя вядомая як маёнтак Казлоўск князеў Друцкіх-Любецкіх, які да XV стагоддзя належаў Жабам. У аснове назвы – прозвішча **Казлоў**. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы Казлоў, Казловіч, Казлоўскі, Козел.

Казнадзеюшкі – вёска за 34 км на захад ад Паставаў, за 3 км на паўночны захад ад Лынтупаў. У 1873 годзе была ў Лынтупскай воласці Свянцянскага павета. Назва паходзіць ад славянскага слова «казнадзей», якое складаецца з двух частак: «казна» – «грашовыя сродкі, маёмасць» і «дзеяць» – «дзеянніца, рабіць». Можна параўнаць са словамі дабрадзея, ліхадзей, чарадзея. Адсюль можна вывесці і тлумачэнне тэрміна «казнадзей» як «кіраўнік маёмасці, грашовых сродкаў; казначэй». Але ў звязку з прыведзенымі прыкладамі, першую частку назвы можна растлумачыць са славянскага «козні», што азначае «злыя, надобрыя намеры» (выразы «строить козні, вражескіе козні»). Тады слова набудзе іншы сэнс: «казнадзей» – «чалавек, які дзейнічае са злымі намерамі». Паводле мясцовай легенды, у даўнія часы, калі Лынтупы былі вялікім княжым горадам, то ў прадмесці Казнадзеюшкі захоўвалася казна – грашовы скарб нальшчанскага князя Даўмонта.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Калеёўцы – вёска за 12 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 4 км на захад ад Груздава. У 1873 годзе была ў Манькавіцкай воласці Вілейскага павета. Назва, верагодна, паходзіць ад імя *Калей* – формы кананічнага хрысціянскага *Мікалай (Николай)*, што азначае «пераможца народаў; народны герой».

Калінаўка (да 1966 года *Кукішы, Кукішкі*) – вёска за 21 км на ўсход ад Паставаў, за 10 км на поўдзень ад Варапаева каля ракі Смьчыцы. У пачатку XX стагоддзя ў Лучайскай воласці. Назва ўтвораная ад слова «каліна» – «кустовая расліна сямейства брусніцельных з белымі кветкамі і чырвонымі горкімі ягадамі». У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы *Каліна, Калінін, Калінчанка, Каліноўскі, Калінскі, Калінаў*.

Каліты – вёска за 30 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 7 км на паўднёвы ўсход ад Дунілавічаў. У пачатку XX стагоддзя была ў Дунілавіцкай воласці Вілейскага павета Віленскай губерні. У 1905 годзе фальварак, вёска, засценак, старожака. Назва паходзіць, верагодна, ад прозвішча *Каліта*. Гэтае слова ў славянскіх мовах мае значэнні «грошы, багацце» і «паходная сумка, торба». У гісторыі Расіі быў цар Іван Каліта – «грашовы мяшок». Аднак нельга выключыць і магчымасць паходжання назвы ад стара-славянскай асновы «кал» у значэнні «гразь, бруд» з улікам таго, што ў польскай мове ёсць дзеяслоў «*kalas*» – «гразніць, пэкаць». У фіна-вугорскіх мовах сустракаецца тэрмін «кал» (хант.) у значэнні «балота». Да такой версіі схіляе тое, што паселішча знаходзіцца ў нізкай забалочанай мясцовасці, за 1 км на захад ад вёскі ляжыць урочышча *Каліціна*, а недалёка ад яго – моцна забалочанае возера *Халосенскае*, аснова назвы якога таксама мае карань «кал (кал)». У Пастаўскім раёне ёсць прозвішчы *Каліта, Калітскі, Каліцікі*.

Камаі – вёска за 15 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 19 км на ўсход ад Лынтупаў. Упамінаецца ў пачатку XVI стагоддзя як маёнтак князя Глеба Юрэвіча Пронскага; як мястэчка згадваецца ў 1550 годзе. У 1886 годзе – цэнтр Камайскай воласці Свянцянскага павета. Назва паходзіць з фіна-вугорскіх моваў, дзе «кал» – «рака», «плынь» (удм.). Першапачаткова ўзніклі назвы ракі Камайка і Камайскіх азёр, а ад іх і назва вёскі.

Каменка – вёска за 19 км на паўднёвы ўсход ад Паставаў, за 9 км на паўднёвы захад ад Дунілавічаў за 1 км на паўднёвы ўсход ад возера Каменскае. Назва паходзіць ад славянскага «камень» – «усялякая цвёрдая горная парода», і характарызуе асабліва мясцовых грунтоў: тутэйшыя ледавіковыя марэнныя ўзгоркі ўтрымліваюць шмат камянёў. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы *Камянецкі, Каменскі, Каменка, Камінскі*.

Канябічы – вёска за 17 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 4,5 км на поўдзень ад Камаяў. У 1873 годзе была ў Камайскай воласці Свянцянскага павета, належала Сулістроўскаму. Назва, верагодна, паходзіць ад мянушкі: *канябіч* – чалавек, які звязаны з коньмі. Заманлівай падаецца версія тлумачэння наймення вёскі ад лацінскага *Cannabis sativa*, што азначае «*дзікія каноплі*».

Карабаніха – вёска за 21 км на ўсход ад Паставаў, за 3,5 км на паўднёвы захад ад Варапаева. Назва паходзіць ад беларускага прыметніка «*карабаты*», што азначае «*няроўны, скрыўлены, пагнуты*». На Пастаўшчыне сустракаецца прозвішча *Карабановіч*.

Каралеўцы – вёска за 21 км на паўднёвы захад ад Паставаў, за 5,5 км на захад ад Камаяў, за 1 км на поўнач ад возера Лодасі. Назва паказвае прыналежнасць паселішча – яно было каралеўскім уладаннем.

Каралі – вёска за 15 км на ўсход ад Паставаў, за 10 км на паўднёвы захад ад Варапаева, за 1,5 км на захад ад возера Лучай. Назва паходзіць ад прозвішча або мянушкі «*Кароль*», або ад імя *Караль (Карл)*. У Пастаўскім раёне сустракаюцца прозвішчы *Кароль, Каралёнак, Каралёў, Каралеўскі, Каралькоў*.

(Працяг будзе)

Лістапад

19 – Магілёўскі абласны мастацкі музей імя П.В. Масленнікава (1990) – 20 гадоў з часу заснавання.

26 – Караткевіч Уладзімір Сямёнавіч (1930, Орша – 1984), пісьменнік, перакладчык, крытык, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі імя Якуба Коласа (1984), Літаратурнай прэміі імя І. Мележа (1983) – 80 гадоў з дня нараджэння.

27 – Пукст Рыгор Канстанцінавіч (1900, Гомель – 1960), кампазітар, аўтар першай беларускай оперы для дзяцей «*Марынка*», заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі – 110 гадоў з дня нараджэння.

28 – Кузьміч Мікалай Пятровіч (1950, Кобрынскі р-н), мастак-ювелір, стваральнік копіі напастольнага Крыжа і ракі прападобнай Ефрасінні Полацкай, заслужаны дзеяч мастацтваў Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1998), прэміі «За духоўнае адраджэнне» (1997), прэміі «Берасцейская зорка» (1997) – 60 гадоў з дня нараджэння.

29 – Паўстанне 1830–1831 гг. у Польшчы, Беларусі і Літве (Лістападаўскае паўстанне), нацыянальна-вызваленчае паўстанне за аднаўленне Рэчы Паспалітай у межах 1772 г. – 180 гадоў з пачатку.

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

Пачатак у № 1 за 2003 год

Кунтуш – верхняе мужчынскае адзенне, якое апраналі на жупан. У Беларусь прыйшоў з Венгры праз Польшчу. Разам з жупанам стаў традыцыйным адзеннем заможных людзей. Шылі доўгім, ніжэй каленяў, насілі звычайна расшпіленым, каб быў відаць жупан. Асабліва сьць кунтуша – разрэзаныя рукавы, якія свабодна звісалі або закідваліся на плечы. Рабілі яго з сукна, пазней з шоўку (часам падшывалі футрам) яркага, але цямнейшага за жупан колеру. Падпяразвалі тканым каляровым поясам.

Купалле – старадаўняя абрадавая ўрачыстасць. Пад рознымі назвамі вядомая ўсім індаеўрапейскім народам. У старажытнасці было прымеркаванае да летняга сонцастання, святкавалася ў гонар сонца, якое ў гэты час дасягала свайго апагею. Адзначалася як свята найвышэйшага росквіту жыватворных сілаў зямлі, найперш расліннасці, збажыны. Характарызавалася комплексам абрадаў, павер'яў, любоўнай і аграрнай варажбой. Святкавалася ў ноч з 6 на 7 ліпеня. Яшчэ ўдзень дзяўчаты ішлі на луг, у поле збіраць купальскія (святаянскія) зёлкі – багаткі, руту, браткі, папараць, васількі, купену і інш. Лічылася, што зёлкі, сабраныя на Купалле, маюць асаблівую лекавую моц. З гэтых кветак плялі вянку для купальскага гуляння.

Цэнтральнае месца ў шэрагу абрадаў і гуляняў займала купальскае вогнішча, да якога рыхтаваліся загадзя. Для гэтага па ўсёй вёсцы ці мястэчку збіралі розныя старыя рэчы: паношаную вопратку, атопкі, старыя колы, клепкі ад бочак, летаўню кудзелю і вывозілі на абранае для ўрачыстасці месца (на высокі бераг ракі, узлесак, паляну). Моладзь звычайна выбіралася з песнямі, заклікаючы ўсіх на гулянне. Пры агні гатавалі абрадавую вярчу: яечню, верашчаку,

кулагу, варэнікі. Вакол купальскага агню хлопцы і дзяўчаты вадзілі карагоды, спявалі купальскія песні, а таксама скакалі праз агонь, купаліся ў рэчцы, качаліся па расе (ачышчальная магія).

Вельмі пашыранай была варажба. Варажылі на вянках, якія пускалі на рачную плынь, загадваючы на будучага мужа ці жонку, наогул замужжа. Акрамя таго падкладалі нанач пад падушку трыпутнік, сарваны на растайных дарогах, у надзеі прысніць «суджанага». Пры агні спалівалі пучок лёну са словамі-заклінаннямі «Зарадзі лён!» (прадурывальная магія). Купальскую ноч лічылі ноччу чудаў. Паводле народных павер'яў рэкі ў гэтую ноч свецяцца асаблівым прывідным святлом, а звяры, птушкі і нават дрэвы атрымліваюць дар мовы. Найбольш паэтычнае купальскае павер'е – легенда пра папараць-кветку, у якой па-мастацку ўвасоблена спрадвечная мара чалавека пра шчасце. Адначасова Купалле – час разгулу змрочных сілаў прыроды: ведзьмы і ведзьмары быццам бы імкнуцца адабраць у кароваў малако, зрабіць заломы ў жыце. Таму ў гэтую ноч рабілі розныя засцярогі, скарыстоўвалі ахоўную магію (кідалі ў жыта галавешкі з агнём, абтыкалі сцены хаты і хлява святаянскімі зёлкамі, у некаторых мясцовасцях праз вогнішча дзеля ачышчэння і засцярогі праганялі статак).

Імкнуцца падпарадкаваць сваім мэтам старадаўняе язычніцкае свята Купалле, царкоўнікі прыстасавалі да яго рэлігійнае свята Іаана Праддечы (Хрысціцеля), што прывяло да ўтварэння здвоенага імя Іван Купала, з'явіліся імёны Іван, Ян.

М.І. Кастамараў і Я.Ф. Карскі выводзілі слова «Купала» ад «купаць», Б.А. Рыбакоў – ад словаў «укупе», «купна». Фалькларыстка А.М. Новікава лічыць імя Купалы старажытным увасабленнем летняй урадлівасці прыроды.

Месячнік пажарнай бяспекі

Сёлета з пачатку года ў краіне адбылося 6 949 пажараў, загінула 736 чалавек, у тым ліку 21 дзіця.

Як паказвае статыстыка, з паніжэннем тэмпературы рэзка павялічваецца колькасць пажараў і гібель людзей на іх у жылым сектары. Асноўнымі прычынамі з'яўляюцца неасцярожнае абыходжанне з агнём, выкарыстанне няспраўных ці пакінутых без нагляду электрапрыбораў і п'янога абсталявання, курэнне ў ложку ў нецвярозым стане.

Таму з 20 кастрычніка па 20 лістапада праводзіцца месячнік пажарнай бяспекі, асноўная мэта якога – прадукцыйнае гібелі людзей на пажарах.

Супрацоўнікі МНС правядуць абследаванні жылых дамоў (у першую чаргу тых, дзе жывуць шматдзетныя, праблемныя сем'і, адзінокія састарэлыя, інваліды і асобы, схільныя да ўжывання спіртных напояў), прафілактычныя гутаркі ў школах і дашкольных установах, скіраваныя на павышэнне эфектыўнасці навучання дзяцей асновам бяспекі жыццядзейнасці ды інш.

Нагадаем, што выкананне правілаў пажарнай бяспекі і абсталяванне свайго жылля аўтаномнымі пажарнымі апажывальнікамі – гэта ваш спакой.

Вольга ЦЫНКЕВІЧ,
інспектар ЦРАНС,
г. Мінск